

Elk lokaal verhaal past in een globaal verband

De aarde ligt voor de eigen deur

Paul Staes, dec 09

De mens is nog maar pas op de aarde en heeft, als een nukkig en eigenwijs kind, het eigen nest al dermate bevuild, dat het leven bijna onmogelijk wordt : overbevolking, klimaatopwarming, gewapende conflicten, zure regen, hongersnood, fijn stof, tekort aan drinkwater, kaalgekapte wouden, rooibouw op de natuur en de open ruimten.

Het vormt de concrete invulling van collectief egoïsme, materialisme en kortzichtigheid. En spijtig genoeg vormt dit al enkele eeuwen de basis van het “economisch systeem” : geen wonder dat de aarde kreunt.

Vandaag, niet morgen

Als we door de landschappen stappen van wat, nauwelijks enkele tientallen jaren geleden, “de buiten” heette, zien we vandaag reeksen van duizenden doorgaans onpersoonlijke stenen privé-eilandjes in het groen, waar dezelfde stereotype voortuinen en genetisch verarmde gazons voor een verpauperd “landschap” zorgen, waarbij elke vierkante meter natuur van toen financieel maximaal moest opbrengen. En waar een campagne voor biodiversiteit weinig of niets zal aan verhelpen. Vrijwel alle oorspronkelijkheid van deze kwetsbare en weerloze waarden is verdwenen. Hier en daar ligt nog een landschappelijk eilandje te wachten op een alweer verwoestend project.

Alsof iemand achter je rug je eigen jeugd heeft gestolen.

Hebben de vele kaveltjes om je heen ook je gedachten verkaveld in geprefabriceerde denkpatronen in je hoofd ? : “Laat maar zitten, er is toch niets aan te doen”. “Och, zo erg is dat toch allemaal niet”. “Een golfterrein is toch groen en dat is dan toch goed ? “ “Het is allemaal al veel te laat”. “Dat zijn nu eenmaal de eisen van deze tijd, we moeten ons aanpassen”. “Het zal zijn tijd wel duren”.

Het zal zijn tijd dus niet duren. De opwarming van de aarde overschrijdt haar kritische grenzen, de oorlogen om drinkwater zijn aan de gang, de woestijnen rukken op en de kaalgekapte Amazonewouden worden liever gebruikt voor “milieuvriendelijke” biobrandstoffen dan voor voedsel, de toppolitici komen niet tot echt doeltreffende afspraken op hun klimaatop.

De aarde is in een stervensproces verwickeld en is haar evenwichten steeds duidelijker kwijt : mensen en woongebieden verdrinken, stormen worden feller en talrijker, vruchtbare aarde spoelt bij tonnen weg, massale oppervlakten verwoestijnen, planten- en diersoorten verdwijnen de ene na de andere. Sinds 1984 verbruiken we met z’n allen meer van de aarde dan die aarde zelf produceert.

Stilaan dringt het besef door dat dit een door de mens zelf gewilde collectieve zelfmoord is. Want de mens is een deel van de natuur die hij zelf verminkt, en dus verminkt hij ook zichzelf, willen of niet.

Dat heb je met die grote, verpletterende verhalen : het is er ineens allemaal zo massaal dat het al meteen vijf na twaalf is en daarenboven speelt het zich blijkbaar zo onbereikbaar ver van hier af dat we er zogezegd niets kunnen aan doen. Het zijn de Chinezen. De Amerikanen. De Australiërs. De Indiërs. De Brazilianen. Desnoods de Walen.

Radicaal en ingrijpend

De burgemeester luistert naar een voordracht over de klimaatopwarming, zegt zwaar geschokt te zijn en keurt enkele dagen later de zoveelste verkaveling van een schitterend natuurgebied goed, ontbossing inclusief. Minder dan één procent van de processen-verbaal over illegale ontbossing in Vlaanderen leidt tot een veroordeling. Alternatieve energie barst van de mogelijkheden, maar krijgt nergens de kans om echt door te breken omdat de klassieke fossiele en nucleaire brandstoffen en hun lobby meer opbrengen. Duizenden hectaren “nieuw” bos worden voorzien in een ruimtelijk structuurplan-Vlaanderen, maar geraken niet aangeplant en intussen zakt de Vlaamse beboste oppervlakte jaar na jaar.

De realiteit is intussen zo ingrijpend en radicaal geworden dat de oplossingen even radicaal zullen moeten zijn. Die keuze hebben we namelijk zelf al gemaakt, veel vroeger, toen we bleven kiezen voor vooral kortzichtige winstcijfers in plaats van (over)leefbare oplossingen te zoeken.

Een leefbare aarde is de verantwoordelijkheid van iedereen, en elke boom, elke lap natuur en elke vervuiling telt. De ommezwaai zal moeten plaatshebben voor ieders deur. Een grijsaard heeft evenveel recht op een leefbare wereld van morgen als een pasgeboren kind. En het NIMBY- of Not In My Backyard-syndroom mag best gelden voor iedereen, want de uitdaging ligt in ieders backyard.

Het debat zal niet gaan over wenselijkheden en mooie plannen, maar over concrete realisaties en over het afwijzen van niet langer verantwoorde projecten. En over een complete ommezwaai van het collectieve denken over leefbaarheid.

Elke gemeente in Vlaanderen en in de Voorkampen kent haar verhalen : een onvergunnd motorcrossterrein middenin landbouwzones en vlakbij woongebieden; een sportcentrum dat schaamteloos illegaal middenin een natuurgebied werd gebouwd en waar de hogere overheden dan nog goedkeuring aan verlenen ook; een laatste groene buffer tussen de stad en het platteland dreigt ingenomen te worden door nog eens een industrieterrein.

Mogen die verhalen eindelijk ophouden ?

Glokaal

De voortrekkers van de milieu- en ecologische beweging zullen, met een duidelijk inzicht in de echte noden van vandaag en morgen, uit grote liefde voor hun (klein)kinderen en omwille van de rechten van alle komende generaties, met een constructieve, kritische open geest moeten ingaan op elk positief voorstel van de overheid : van regionale landschappen tot alternatieve energiebeurzen en inspraakrondes over diverse verdedigbare plannen en projecten. De groene beweging zal ook zelf steeds meer oplossingen moeten aandragen voor de knelpunten die zij aan de kaak stelt. Daarvoor zal een grote mate van openheid, ervaring en directe democratie nodig zijn, ver voorbij het formele toepassen van reglementen en procedures. Zonder een echte wederzijdse bereidheid tot overleg, lukt het niet. Dat werd onder meer bewezen door het verhaal van de Lange Wapper.

Inspraak en samenspraak zullen – eindelijk – democratisch volwaardig moeten worden ingevuld tot een open, creatieve denkfase waar door de overheid echt geluisterd en geargumenteed wordt over elk zinnig voorstel en alternatief, in plaats van het debat te verstikken onder “beslist beleid”. Democratie is een proces dat elke dag wordt ingevuld, iets meer dan om de zes jaar een bolletje zwartmaken.

De (ook reeds enige tijd uitgestorven) geitenwollensokkendragers van toen zijn de progressieve, groene economen van vandaag die hun profetische boodschappen intussen wel mogen verkondigen, waarna men doorgaans nog al te dikwijls overgaat tot de orde van de dag : in het beste geval een groep windmolens hier, honderd zonnepanelen ginder, enkele procenten groene stroom en een nieuwjaarsbrief vol goede groene bedoelingen. Met mooie woorden, fraaie beloften en kleine stapjes komen we niet meer rond.

Er zullen veel mensen van goede wil nodig zijn, zowel bij de burgerbewegingen als bij de overheid. De tijd van de vooroordelen mag achter rug zijn, toen actievoerders vooral ervaren werden als vervelende, onrealistische dwarsliggers die niet weten hoe de wereld draait, en waar overheden en politici vooral omschreven werden als mooipratende zakkenvullers die ver van democratie en inspraak hun eigen plannetjes rond krijgen.

Niet dat het niet meer al te dikwijls nog zo is, maar je komt er geen stap mee vooruit. Volwassenheid en bescheidenheid van beide kanten zijn hier essentieel.

Naast alle esthetische en principiële bezwaren zal het bij de beoordeling dus ook moeten gaan over de grote verhalen van opwarmend klimaat en superfijne stofwolken. De crisis die de aarde steeds duidelijker doormaakt, geeft elk lokaal debat een universele dimensie die al even concreet en pertinent is als het zoveelste onnodige verkeersslachtoffer van om de hoek. Het kleine bosje bomen zal dus moeten blijven staan, ook onder meer omwille van de klimaatcrisis.

“Glokaal” noemen ze het vandaag : globaal en lokaal, het “denk globaal en handel lokaal” van toen. Laat elke burger en elke bestuurder beseffen dat voor hem en voor haar de aarde vooral voor de eigen deur ligt, niet bij de burens, niet aan de andere kant van de wereld, maar vlakbij, binnen het eigen bereik. Laat de vele jaren van verplicht onderwijs er mee voor zorgen dat de generatie van morgen bewust beseft hoe haar aarde er echt voorstaat en wat daar, vooral voor de eigen poorten, voor nodig is om het allemaal nog een beetje leefbaar te houden. En wat dus het verschil is tussen hoofd- en bijzaak, ver weg van doemdenkerij en paniek.

Maar wel met het inzicht en de moed om echt in te grijpen. En daarbij zal de ambitie zeer ver moeten gaan : alleen bij een grondig bijsturen van de hele economie en dus van het menselijke handelen als dusdanig, is een oplossing mogelijk. In het besef dat alles verbonden is met alles en dat dus de minste ingreep – ten kwade of ten goede – vroeg of laat zijn weerslag heeft op het geheel. Het leek een onmogelijke opgave om de aarde op twee eeuwen tijd op de knieën te krijgen. Toch is dit mogelijk gebleken. Het herstel van wat intussen zo massaal uit evenwicht geraakt is, lijkt ook een onmogelijke ambitie. Maar ook dat zal mogelijk moeten zijn.

Te beginnen hier, voor onze eigen deur.